

Politisk kronik 1. halvår 2009

Lars Bille

Instituteder, Institut for Statskundskab, Københavns Universitet,
lb@ifs.ku.dk

Statsminister Anders Fogh Rasmussens nytårstale var og måtte nødvendigvis være præget af det økonomiske uvejr som rasede i verden, og som også sendte bølger ind over Danmark. I udgangspunktet stod Danmark med lav ledighed, overskud i forhold til udlandet og lav offentlig gæld relativt stærkt til at imødegå krisen. Han opridsede hovedlinjer i den strategi regeringen agtede at følge. Den allerede aftalte skattelettelse i 2009 skulle fastholdes, hvilket ville give de fleste familier øgede muligheder for forbrug. Der skulle forhandles en finansiel hjælpepakke til sunde banker, så man udgik, at ellers sunde virksomheder og familieøkonomier ikke kunne opnå lån i bankerne til fornuftige investeringer. Allerede aftalte offentlige investeringer i milliardstørrelsen til hospitaler, skoler, daginstitutioner, ældreboliger og infrastruktur kunne rykkes frem.

Endvidere nævntes, at regeringen var klar til at gå i forhandlinger om endnu en skattereform, der yderligere sænkede skatten, og som ikke nødvendigvis skulle være finansieret krone for krone, hvis det skønnedes nødvendigt at kickstarte økonomien. En krise indebar dog også ifølge statsministeren muligheder for at tænke nyt, at sætte en vision for en ny grøn økonomi, der skabte et samfund, som

var helt uafhængig af forurenende brændsler som kul, olie og gas.

Forhandlingerne om regeringens plan om at tilføre bankerne 100 milliarder kroner indledtes den 8. januar. Planen stødte på modstand. Hverken Socialdemokratiet eller Dansk Folkeparti ville acceptere, at staten kun skulle skyde kapital ind i sunde og veldrevne banker. Det ville efter deres vurdering kun forværre den finansielle krise og føre til flere bankkrak, hvis staten skulle bestemme, hvilke banker der var sunde eller ej. Socialdemokratiet ønskede, at staten gik ind som medejer og skød ansvarlig aktiekapital ind i bankerne, og at statslige repræsentanter fik sæde i bankbestyrelserne. Endvidere ville Socialdemokratiet have, at Socialistisk Folkeparti blev inddraget i forhandlingerne.

Folkesocialisterne satte selv trumf på ved at erklære, at hvis de ikke blev inviteret, ville partiet boykotte forhandlingerne med regering om en kommende euroafstemning. Statsministeren havde i oktober 2008 sagt, at en ny afstemning om euroforbeholdet var afhængig af, at Socialistisk Folkeparti tilsluttede sig et ja, så det var ikke en tom trussel alt den stund regeringen havde sagt, at forbeholdet skulle til afstemning i valgperioden. Desuden havde partiet stemt ja til den første

bankpakke i efteråret 2008, selvom det ikke havde deltaget i forhandlingerne.

Presset lykkedes, partiet blev inviteret med Dansk Folkepartis modvillige tilslutning. Endnu et skridt på vejen til at blive opfattet som et regeringsdueligt parti. Det besværliggjorde forhandlingerne, at Socialdemokratiets formand Helle Thorning-Schmidt op til det tredje møde den 14. januar offentligt stillede krav om et samlet loft på 2,5 millioner kroner om året over bankdirektørenes løn, bonus og optioner.

Den 18. januar indgik alle partierne undtagen Enhedslisten forlig om bankpakke II. Pakken indeholdt 120 milliarder kroner, som staten stillede til rådighed i form af ansvarlig kapital. 75 milliarder kroner var forbeholdt banker, 25 milliarder kroner realkreditinstitutionerne, og de resterende 20 milliarder kroner reserveredes til en eksportlånordning, der skulle sikre finansieringen af danske virksomheders eksportforretninger. Alle kreditinstitutter i Danmark, der overholdt lovens krav om solvens, kunne søge om de statslige midler. Ordningen var altså frivillig. Renten fastsattes til i gennemsnit 10 procent, højere for de mindre sunde banker og lavere for de velkonsoliderede. De enkelte pengeinstitutter skulle halvårligt aflægge en offentlig redegørelse for udviklingen i udlånene samt for instituttets udlånsvirksomhed. Pakken indeholdt også et forbud mod at anvende aktieoptioner, så længe de havde lånt statslig kapital, og de kunne maksimalt kun trække halvdelen af direktionens aflønning fra i skat. Endelig blev Finanstilsynet styrket med henblik på at øge tilsynet med penge- og kreditinstitutterne. Der var nu stillet lånekapital til rådighed for kreditinstitutterne. Tilbage stod at se, om den så kom ud at arbejde gennem udlån til virksomheder og borgere.

Da bankpakke II tilsyneladende ikke havde den store effekt på udlandets vurdering af de danske bankers kreditværdighed, blev det

ved den endelig udformning af lovgivningen i marts åbnet op for at bankerne kunne konvertere lånekapitalen til aktiekapital. Det inddebar, at staten kunne blive medejere af bankerne, noget der bestemt ikke huede regeringspartierne, mens oppositionen fandt det tilfredsstillende. Ved udløbet af ansøgningsfristen med udgangen af juni var der kun søgt om knap to tredjedele af det beløb, der var stillet til rådighed, hvilket kunne tyde på, at ikke alle banker var villige til at underkaste sig de stillede krav for at deltage i ordningen.

De næste store sager på den politiske dagsorden var en skattereform og en vækstpakke i form af en fremrykning af store offentlige investeringer. Det sidste pressede både Socialdemokratiet og Dansk Folkeparti på med. På Det Radikale Venstres nytårsstævne på Nyborg Strand den 11. januar sagde statsminister Anders Fogh Rasmussen, at det var naturligt at sammenkoble de to ting. Han sagde endvidere, at regeringen satsede på en ambitiøs skattereform med et 20-årigt perspektiv. Dette fik han dog ikke umiddelbart støtte til fra Dansk Folkepartis leder Pia Kjærsgaard, som helst så en mindre skatteomlægning og ikke en skattereform.

Når dertil lægges, at både Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti ønskede en genindførelse af den formueskat, som Nyrup Rasmussen-regeringen havde afskaffet i 1995, så tegnede det til at blive nogle vanskelige forhandlinger. Heller ikke forhandlingerne om en vækstpakke tegnede problemfri. Dansk Folkeparti fastholdt, at de alene skulle foregå mellem de partier, der stod bag finansloven, det vil sige regeringen, Dansk Folkeparti og Liberal Alliance. Begrundelsen var, at en vækstpakke var et stykke finanspolitik og derfor forbeholdt dem, der stod bag finansloven.

Den 29. januar præsenterede Socialdemokratiet og Socialistisk Folkeparti et fælles skatteudspil med overordnede principper for,

hvordan en grøn og socialt afbalanceret skattereform efter deres opfattelse skulle sættes sammen. Blandt disse principper kan nævnes, at reformen skulle være fuldt finansieret med det samme, eventuelle dynamiske effekter regnedes ikke som finansiering, grænsen for hvornår der skal betales topskat skulle hæves, men topskatprocenten skulle ikke røres, bundskatten skulle lettes, færre skattefordele for erhvervslivet, forstærket indsats mod skattesnyd, øgede grønne skatter og afgifter, folkepensionister skulle kompenseres med 1.000 kroner om måneden og studerende, førtidspensionister og kontanthjælpsmodtagere skulle have et løft i indkomsten.

Det fælles udspil var ledsaget af en politisk aftale om, at de to partier enten blev sammen eller gik sammen under de forestående forhandlinger. Det Radikale Venstre var blevet indbudt til at deltage i udspillet, men ville hellere fremlægge deres egen skattepolitik. Det var nu S-SF alliancen, der stod som den stærkeste i oppositionen, mens S-R perspektivet, som de radikale officielt arbejdede for, trådte i baggrunden. Dansk Folkepartis reaktion på udspillet var omgående at melde ud, at det var parat til at indgå en aftale alene med regeringen, ja vel nærmest underforstået, at det var det, partiet aktivt ville arbejde på.

Alle disse initiativer og meldinger blev taget inden den af regeringen nedsatte skattekommission offentliggjorde resultatet af arbejdet den 2. februar. Men de blev givetvis ikke taget helt uden kendskab til hovedindholdet, da kommissionens formand Carsten Koch løbende havde haft orienterende møder ude i det politiske miljø. Han ønskede på den måde at forebygge, at kommissionens arbejde omgående blev skudt ned, således som det var sket med arbejdsmarkedskommissionens anbefalinger i efteråret 2008. Det skete da heller ikke, da kommissionens udspil generelt blev venligt mødt af politikerne, som alle erklærede sig parate til at se seriøst på forslagene forud for de endelige forhandlinger.

Hovedindholdet i kommissionens forslag var, at bundskatten sænkedes med 1,5 procent, beskæftigelsesfradraget hævedes til 7 procent og maksimalt til 22.300 kroner, mellem-skatten afskaffedes, topskatten nedsattes til 13,5 procent og topskatgrænsen hævedes med 36.000 kroner, personfradraget hævedes med 1.000 kroner og endelig, at alle over 18 år skulle have en grøn check på 700 kroner for at kompensere for stigende grønne afgifter. Hovedformålet med reformen var at gøre det mere attraktivt at arbejde ved at lette skatten på arbejde med 35 milliarder kroner samtidig med at motivere til at tænke mere miljørigtigt.

Skattelettelserne skulle finansieres ved, at rentefradraget nedsattes fra 33 til 25 procent, at værdien af de ligningsmæssige fradrag nedsattes fra 33 til 25 procent, at der vedtoges højere grønne afgifter til private og virksomheder, at sanere i tilskud og særregler til erhvervslivet, sanering af skattefri frynsegoder, at de studerende højst kunne få SU i fire år samt at indføre et loft over pensionsindbetalinger til ratepensioner.

Det mest kontroversielle i udspillet var nok forslaget om, at rentefradraget skulle nedsættes, da det ville påvirke boligejernes økonomi. Forslaget blev ikke omgående forkastet af statsministeren, som han for eksempel havde gjort med arbejdsmarkedskommissionens forslag om at ændre på efterlønnen. Han blev derfor beskyldt for at være på vej til at begå løftebrud, fordi han efter manges mening under valgkampen i 2007 havde garanteret, at der ikke ville blive lavet om på boligskatterne. Selv afviste han dette pure, da det, han havde lovet boligejerne, var, at regeringen ikke ville sætte ejendomsværdiskatten op, mens han aldrig havde givet løfter om rentefradraget. Det var en tolkning som ikke alle – heller ikke medlemmer af Venstres folketingsgruppe – fandt helt korrekt.

Den 24. februar fremlagde regeringen sit for-

slag til en skattereform. Forslaget byggede i store træk på skattekommissionens anbefalinger, dog ikke dem der vedrørte rentefradraget, hvor regeringen nok ville sænke værdien af rentefradraget, men kun beskedent og tilmed over en indfasningsperiode, der strakte sig helt frem til 2019. Reformen ville med andre ord ikke være fuldt finansieret fra begyndelsen, og dermed regnede regeringen med, at den kunne medvirke til at sætte skub i økonomien fra 2010. Samlet betød udspillet, at skatten på arbejde blev lettet med 23 milliarder kroner blandt andet i form af, at topskattegrænsen hævedes, topskatteprocenten sænkedes, mellemskatten afskaffedes og bundskatten nedsattes. Finansieringen hentes primært gennem højere afgifter, især grønne afgifter, ændringen i en række ligningsmæssige fradrag, sanering af en række frynsegoder og tilskud til erhvervslivet samt på sigt, som sagt, en nedsættelse af værdien af rentefradraget. Der blev ikke pillet ved de studerendes SU.

Ved præsentationen af udspillet understregede statsministeren, at der var tre krav, der skulle opfyldes af de partier, der ville være med i en skattereform. For det første skulle partierne acceptere, at skattestoppet blev genindført med det samme efter at reformen var vedtaget. For det andet, at reformen skulle være underfinansieret i de første år og for det tredje, at reformen skulle forhandles på plads i løbet af ganske få dage. Økonomi- og erhvervsminister Lene Espersen ledsagede med ydermere at sige, at kravene var ultimative.

Det krævede ikke en videregående uddannelse i statskundskab for at tolke dette, som at regeringen hellere så ryggen end fronten af oppositionspartierne, og at der på forhånd var skrevet en drejebog for hvordan forhandlingerne skulle ende, nemlig med et forlig med Dansk Folkeparti. Det var selvfølgelig blevet orienteret, før regeringen lagde sit forslag frem. Det tog da heller ikke mere end et en-

kelt møde den 25. februar med oppositionspartierne før disse i vrede forlod forhandlingerne.

Regeringen forhandlede herefter videre med Dansk Folkeparti og Liberal alliance. Sidstnævnte forlod imidlertid forhandlingerne, da partiet ikke kunne få gennemført en sænkning af topskatteprocenten. Dansk Folkepartis ambition var at gøre regeringens udspil mere socialt afbalanceret. Det lykkedes ifølge deres eget udsagn, da der den 1. marts blev indgået et forlig. De væsentligste indrømmelser bestod blandt andet i, at topskatteprocenten blev fastholdt uændret, at bundskatteprocenten nedsattes yderligere med et procentpoint, at den grønne check skulle målrettes personer med lave indkomster og ved at pensionisterne fik et ekstra tillæg på 2.000 kroner om året.

Det besluttedes samtidig, at der afsattes en pulje i 2009 på 1,5 milliarder kroner som private kunne få tilskud fra til reovering af private boliger, og at lønmodtagere fra den 1. juni og året ud på gunstige vilkår kunne få udbetalt de midler, de havde indbetalt til Den Særlige Pensionsopsparing. Dette skulle sætte gang i økonomien nu og her, da skattereformen først ville virke fra 2010. Det var ellers lidt af en drejning regeringen havde foretaget fra i finanslovsforslaget for 2009 at have stillet forslag om en genindførelse af opsparingen til SP-ordningen, til i efteråret 2008 at have droppet dette forslag til nu helt at frigive de midler, der allerede var opsparet. Med skattereformen og disse initiativer mente regeringen ikke, at der på dette tidspunkt var brug for yderligere en vækstpakke.

Det var bemærkelsesværdigt, at der sluttedes et meget smalt forlig på et så væsentligt område som skattepolitikken. Den var dermed ikke underlagt den stabilitet, der kunne være i et bredt forlig med en lang horisont, således som statsministeren ellers havde været talsmand for på Nyborg Strand. Det så højt be-

sungne samarbejdende folkestyre var her kommet til kort. Der var nu garanti for, at skattepolitikken ville blive en kampplads frem til næste folketingsvalg. Mens regeringen fremhævede, at der med reformen var sket den største sænkning af marginalskatten siden indkomstskatten blev indført i 1903 og det på et socialt ansvarligt grundlag, betegnedes oppositionen nemlig kort og godt forliget som en rødvinsskattereform, hvis indhold skulle ændres ved førstkommande lejlighed.

Der havde gennem mange måneder været vedholdende rygter om, at statsminister Anders Fogh Rasmussen var kandidat til en international toppost enten i EU eller NATO. Det var blevet fast standard på de ugentlige pressemøder, at journalisterne stillede spørgsmål herom, og det var lige så fast en standard, at han hver evig eneste gang afviste at kommentere spørgsmålet. Så sent som på Venstres landsmøde i november 2008 havde han bedyret, at han agtede at blive som statsminister, så længe vælgerne ønskede det. Han kunne faktisk heller ikke andet, for de uformelle spilleregler, der gælder, når talen er om udnævnelse til internationale topposter, er, at den, der i god tid inden melder sit kandidatur offentligt, kan være sikker på ikke at få posten. Mærkværdigt, men sådan er det.

Den 2. april stoppede mummespillet. På et møde i kredsen af NATO-ambassadører forud for NATO-topmødet dagene efter blev hans kandidatur til posten som NATOs generalsekretær officielt annonceret. Hermed var det klart, at hans tid som statsminister var tilendebragt, for det var utænkeligt, at han kunne fortsætte i det embede, selv hvis han ikke fik posten. Og det var ikke afgjort endnu, så annonceringen var en vind eller forsvind gambling. Tyrkiet modsatte sig hans udnævnelse. Hele Muhammed-krisen og Anders Fogh Rasmussens håndtering af den havde skabt en uvilje mod ham i den del af verden. Den tyrkiske regering var også stærkt fortør-

net over, at den kurdiske station ROJ-TV, som havde officiel adresse i København, ikke var blevet lukket, således som den tyrkiske regering havde krævet.

Beslutningen om hans udnævnelse skulle formelt træffes af NATO's stats- og regeringschefer, som var samlet til topmøde i Baden-Baden og Strasbourg. Men det trak ud og flere pressemøder måtte aflyses, fordi der stadig foregik intense forhandlinger anført af USA's præsident Barack Obama for at få Tyrkiets præsident Abdullah Gül og regeringsleder Recep Tayyip Erdogan til at opgive deres modstand mod Anders Fogh Rasmussen. Først hen på eftermiddagen den 4. april lykkedes det, og Anders Fogh Rasmussen blev officielt udnævnt til NATO's generalsekretær med tiltrædelse den 1. august 2009, den højeste internationale post nogen dansker nogensinde havde besat.

Danmark skulle have en ny statsminister. Da der ikke på forhånd var konstateret et flertal imod at regeringen fortsatte, afholdtes der ikke en dronningerunde med partilederne. Finansminister Lars Løkke Rasmussen udnævntes den 5. april af Dronningen til ny statsminister for en VK-regering. Kun fem gange siden 1945 har landet fået en ny statsminister, uden der forinden var blevet afholdt et folketingsvalg. Fremgangsmåden kan godt give anledning til nogle statsretlige overvejelser, for i hvilket formelt og officielt regi konstateredes det, at der ikke på forhånd var et flertal imod den nye regering? Stiltiende og underforståede opfattelser og diverse skrivelser i og udtalelser til pressen kan ikke være nok til en politisk forpligtende og bindende afgørelse af et så vigtigt spørgsmål.

Den efterfølgende regeringsrokade blev ikke omfattende, men måske dog lidt mere omfattende end forventet, for velfærdsminister Karen Jespersen havde overraskende den 3. april – dagen efter at det stod klart at Anders Fogh Rasmussen uigenkaldeligt var på vej

væk fra statsministerposten – meddelt, at hun trådte tilbage som minister.

Hendes begrundelse var, at hendes ministerium var alt for stort, at arbejdspresset var for voldsomt, og at det ikke levede hende tid til at deltage i den værdipolitiske kamp, som hun syntes var den vigtigste. Hun havde truffet den endelige beslutning, da hun blev buh'et ud af borgmestrene på Kommunernes Landsforenings delegeretmøde den 19.-20. marts. Andre mente at vide, at hun ved sin opsigelse foregreb en mulig fyring ved den forestående regeringsrokade.

Rokaden omfattede kun venstreministre. Den 7. april udnævntes Claus Hjorth Frederiksen til finansminister, Inger Støjberg til beskæftigelses- og ligestillingsminister og Karen Ellemann til indenrigs- og socialminister. Dermed blev ministeriet Løkke Rasmussen I den regering, som havde den største andel af kvindelige ministre. Som Venstres nye politiske ordfører udpegedes Peter Christensen.

Rokaden signalerede »business as usual«. Der skulle ikke forventes de store politiske initiativer lige med det samme, hvilket da også fremgik af statsminister Lars Løkke Rasmussens åbningstale til Folketinget. Udfordringerne var jo også de samme, som de havde været, da han var finansminister omend nok lidt større al den stund, at den økonomiske krise tog til i omfang og oppositionen stod mere samlet end den havde gjort længe. Udfordringen lå snarere i hos de danske vælgere, mediernes og det politiske miljø at håndtere og vænne sig til, at Danmark nu blevet ledet af en anden person end Anders Fogh Rasmussen med hans gennem mere end syv år velkendte overblik, kompetencer, stil, strategiske evner og politiske initiativer og visioner.

De politiske visioner myldrede ikke just frem op til valget til Europa-Parlamentet den 7. juni, hvor der skulle vælges 13 kandidater, én

mindre end ved valget i 2004. Der var meget déjà vue over dele af valgkampen, hvor de gamle travere om blyantspenge, rejsepenge og parlamentarikernes regnskaber og andet fra samme skuffe endnu en gang blev trukket af stalden. Det var også gamle kendinge, at kandidaterne fra alle partierne ønskede en afvikling eller i det mindst en omfattende reform af EU's landbrugsstøtteordning og et omgående stop for det kostbare flytteri, der flere gange om året sendte politikere, embedsmænd og tonsvis af dokumenter fra Bruxelles til Strasbourg og tilbage igen.

De enkelte kandidater agiterede selvfølgelig for deres respektive mærkesager, men der aftegnede sig ikke i mediernes dækning af dem et par overordnede og klare temaer, som vælgerne kunne orientere sig mod. Generelt var kampagnen dog i mindre grad end ved de foregående kampagner præget af spørgsmålet om enten et ja eller et nej til EU som sådan. Nu handlede det mere om forskellige grader af, hvor aktiv EU skulle være med hensyn til at sætte fælles standarder, fastlægge fælles regler og koordinere en fælles indsats mod for eksempel finans- og klimakrise, og hvor stor en rolle EU og Europa-Parlamentet skulle spille i forhold til de nationale regeringer og parlamenter.

Det var nyt, at der var nogen uenighed i Venstre om den rette valgkampstrategi. Partiets spidskandidat Jens Rohde prøvede i sin kampagne at tiltrække den stigende borgerlige EU-skepsis, der havde udviklet sig i de senere år. Han fremførte, at det ikke var europaparlamentarikernes opgave at sælge parlamentet til danskerne, men at være Danmarks stemme i parlamentet. Der skulle sættes hegnsplæ op over for EU. Ikke alle i Venstre var glade for denne i deres øjne negative kampagne. Det gjaldt eksempelvis partiets nummer to på listen Charlotte Antonsen, som advarede mod, at det kunne være farligt, hvis for mange ja-politikere sendte det signal, at der var grund til at være så kritiske over for

EU. Det kunne på sigt opbygge en stemning, der lagde sig hindrende i vejen for at få overbevist danskerne om, at de danske EU-forbehold skulle fjernes. Spidskandidatens implementering af partiets strategi lå under alle omstændigheder et godt stykke fra Venstres tidligere EU begejstring og entusiasme. Den holdning blev i denne valgkamp klarest overtaget af Det Radikale Venstres spidskandidat Sofie Carsten Nielsen.

Folketinget havde besluttet at ændre tronfølge-loven, så der blev indført fuld ligestilling mellem kønnene med hensyn til, hvem der kunne blive regent i Danmark, altså at den førstefødte uanset køn blev regent. En ændring af tronfølge-loven skulle ske efter de samme regler, som gjaldt for en ændring af grundloven. Det vil sige, at ændringen skulle vedtages af to på hinanden følgende folketing adskilt af et folketingsvalg. Det var sket. Desuden skulle ændringen vedtages ved en folkeafstemning, hvor der dels skulle være flertal for ændringen, dels at dette flertal skulle udgøre mindst 40 procent af alle stemmeberettigede vælgere.

Folkeafstemningen var blevet berammet til at finde sted på samme tidspunkt som valget til Europa-Parlamentet. Da valgdeltagelsen ved de foregående europaparlamentsvalg havde ligget omkring 50 procent eller lidt derunder, var der nervøsitet for, at kravet om de 40 procent af de stemmeberettigede ikke kunne opfyldes. Statsministeriet iværksatte derfor for første gang nogensinde en oplysningskampagne om tronfølge-loven for at få vælgerne til stemmeurnerne. Det mødte dog kritiske røster, fordi det ifølge radio- og fjernsynsloven ikke var tilladt at bringe reklamer for politiske budskaber. Der var også flere, der udtrykte tvivl, om de ville stemme blankt eller om de overhovedet ville stemme. Ikke fordi de var imod ligestillingen, men fordi de fandt, at det var en samlet ændring af hele grundloven, landet havde brug for, og ikke kun en delmængde heraf, en delmængde som

oven i købet ville kunne fungere som trækplaster ved en eventuel fremtidig afstemning om selve grundloven.

Resultatet af afstemningen om tronfølge-loven viste, at bekymringen havde været ubegrundet. Valgdeltagelsen blev 58,3 procent. 45,2 procent af de stemmeberettigede stemt for forslaget. 85,4 procent af de gyldige stemmer var ja-stemmer og 14,7 procent nej-stemmer. Ændringen blev således vedtaget. Efter nogens mening havde det influeret på resultatet, at tv-kanalernes uskik med at begynde valgdækningen inden valgstederne lukkede blev brugt til direkte at appellere til vælgerne om at afgive deres stemme, fordi exit polls viste, at det kunne blive problematisk at nå de 40 procent. Vælgerne efterkom, som det kan ses, appellen i stort tal.

Spørgsmålet om prinser og prinsesser havde haft en gavnlig effekt på valgdeltagelsen ved europaparlamentsvalget, som blev den højeste i Europa (når de lande, hvor der er stemmepligt, fraregnes) og den højeste nogensinde i Danmark, nemlig 59,5 procent (se tabel 1).

Det i et historisk tilbageblik vigtigste resultat var, at JuniBevægelsen ikke opnåede repræsentation, og at Folkebevægelsen med EU ikke kunne opsamle deres stemmer. Det blev dog til en beskedent fremgang og bevægelsen fastholdt dermed det ene mandat. Dermed var tilslutningen til den klassiske modstand mod Den Europæiske Union reduceret kraftigt. Danmark havde hidtil skilt sig markant ud fra andre EU-lande ved at have to partier, der kun opstillede til Europa-Parlamentet, men ikke til Folketinget. I deres glansperiode havde de en tilslutning fra 25 procent af vælgerne. Nu var det ikke længere relevant at operere med, at Danmark havde to partisystemer, et når der var folketingsvalg og et andet, når der var europaparlamentsvalg. De danske vælgere orienterede sig nu i langt højere grad i forhold til folketingspartierne.

*Tabel 1. Europaparlamentsvalg 1984-2009
Partiernes relative stemmefordeling. Mandattal i parentes*

	1984	1989	1994	1999	2004	2009
S	19,5 (3)	23,3 (4)	15,8 (3)	16,5 (3)	32,6 (5)	21,5 (4)
RV	3,1 (0)	2,8 (0)	8,5 (1)	9,1 (1)	6,4 (1)	4,3 (0)
KF	20,8 (4)	13,3 (2)	17,7 (3)	8,5 (1)	11,3 (1)	12,7 (1)
CD	6,6 (1)	8,0 (2)	0,9 (0)	3,5 (0)	–	–
SF	9,2 (2)	9,1 (1)	8,6 (1)	7,1 (1)	7,9 (1)	15,9 (2)
JuniBev.		(3)*	15,2 (2)	16,1 (3)	9,1 (1)	2,4 (0)
Folkebev.	20,8 (4)	18,9 (4/1)*	10,3 (2)	7,3 (1)	5,2 (1)	7,2 (1)
DF				5,8 (1)	6,8 (1)	15,3 (2)
KRF/KD	2,8 (0)	2,7 (0)	1,1 (0)	2,0 (0)	1,3 (0)	–
V	12,4 (2)	16,3 (3)	18,9 (4)	23,4 (5)	19,4 (3)	20,2 (3)
FRP	3,5 (0)	5,3 (0)	2,9 (0)	0,7 (0)	–	–
LA						0,6 (0)
Valgdeltagelse	52,4	46,2	52,9	50,5	47,9	59,5

* Tre fra Folkebevægelsen skiftede i valgperioden til at repræsentere JuniBevægelsen.

Kilde: Den officielle valgstatistik fra Danmarks Statistik.

Som en konsekvens heraf erklærede JuniBevægelsens spidskandidat Hanne Dahl sekundæret af andre fra ledelsen allerede på valgfartenen, at bevægelsens eksistensberettigelse ikke længere var til stede, og at den derfor burde lukke og slukke.

Det lykkedes for den i den brede offentlighed relativt ukendte Dan Jørgensen at begrænse den forventede tilbagegang for Socialdemokratiet efter det meget gode valg partiet havde haft i 2004, hvor Poul Nyrup Rasmussen alene hentede over 400.000 stemmer. Det havde været et selvstændigt mål for Socialdemokraterne ved 2009-valget at blive større end Venstre, og det var lykkedes. Det tolkede de så som en sejr, selvom det normalt ikke er sådan, man betegner en tilbagegang på 11 procentpoint og ét mandat. Det var lige før de radikale gjorde socialdemokraterne kunststykket efter: Et bedre resultat end frygtet,

derfor et godt valg med håb for fremtiden, men tabet af partiets ene mandat var og blev en kendsgerning.

Det Konservative Folkeparti havde en beskednen fremgang, men da forventningerne til, at den tidligere partiformand Bendt Bendtsen som spidskandidat kunne tiltrække mange vælgere – kendtheds-effekten – var store, blev den lille fremgang alligevel tolket af de politiske modstandere og medierne som et nederlag. Det samme skete for Venstre, som også kun opnåede en minimal stemmefremgang, men dog fremgang. Alt er relativt!

Det kunne dog ikke hverken tales op eller tales ned, at Dansk Folkeparti med Morten Messerschmidt i spidsen med 284.500 personlige stemmer og en fremgang på 8,5 procentpoint og ét mandat havde fået en bemærkelsesværdig sejr under sloganet »Gi' os

Danmark tilbage«. Den mere bastante EU-skepsis var nu parkeret her. Det var den delvist også hos Socialistisk Folkeparti – valgets andet vinderparti – som trods dets stedse mere og mere EU-venlige holdninger stadig kunne tiltrække moderat EU-forbeholdne vælgere og det i et omfang, der gav en fremgang på 7,9 procentpoint og yderligere ét mandat til det ene, det havde i forvejen.

Det gamle forsvarsforlig stod til at udløbe, og et nyt skulle forhandles på plads gældende for perioden 2010 til 2014. Regeringen havde i 2008 nedsat en bredt sammensat forsvarskommission med repræsentanter fra de politiske partier, de enkelte værn, relevante ministerier samt udvalgte sikkerhedspolitiske eksperter. Den offentliggjorde i enighed sin beretning den 26. marts og hermed var der tilvejebragt et grundlag for de egentlige politiske forhandlinger. Blandt de største knaster kan nævnes, om der skulle investeres milliarder i indkøb af nye kampfly, om den almindelige værnepligt skulle bevares, om hjemmeværnets fremtidige rolle og selvfølgelig om størrelsen af den overordnede økonomiske ramme for forsvaret samt dets økonomistyring, som lod en del tilbage at ønske.

Den 24. juni indgik alle Folketingets partier undtagen Enhedslisten et nyt fem-årigt forsvarsforlig. Det indholdsmæssige mest markante var, at forsvaret tilførtes yderligere 3,5 milliarder kroner. Socialdemokratiet havde været stærke modstandere af, at forsvarets driftsudgifter blev forhøjet, så derfor var langt hovedparten af merbevillingen placeret som engangsudgifter, der primært skulle gå til bedre uddannelse af soldaterne og mere af det bedst mulige materiel til kamptropperne i Afghanistan.

Forsvaret blev pålagt nye og meget skrappe krav om en effektiv og gennemsigtig økonomistyring. Forliget indeholdt også besparelseskrav, såsom en reduktion af kampvogne og Standard Flex-skibe. Da analyser havde

vist, at de eksisterende F16-kampfly stadig havde mange flyvetimer tilbage i sig, blev det besluttet at udskyde indkøbet af nye kampfly samtidig med, at de ældste af F16-flyene gradvist blev udfaset, så antallet blev reduceret fra 48 til omkring 30. Værnepligten blev bevaret og hjemmeværnet bestod fortsat nu med flere fast definerede opgaver som søredningstjeneste, miljøovervågning og vagtpatruljer i Afghanistan. Balancen mellem de tre værn – hæren, søværnet og flyvevåbnet – blev forrykket til fordel for hæren. En samlet vurdering må være, at det alt i alt var et forlig, hvor der på god gammeldags facon af alle parter var blevet givet og taget.

I politisk henseende var forsvarsforliget historisk, fordi Socialistisk Folkeparti for første gang overhovedet havde tilsluttet sig et sådant. Endnu en forhindring for folkesocialisternes deltagelse i en kommende regering var hermed ryddet af vejen. Og nok så vigtigt var det, at selv hvis regeringsdeltagelsen glippede, så skulle Socialistisk Folkeparti sidde med ved bordet, når detaljerne i forliget løbende skulle forhandles på plads. Især dette vakte en del bekymring internt i både Venstre og Det Konservative Folkeparti og især hos Dansk Folkeparti, som bevidst havde forsøgt at holde Socialistisk Folkeparti uden for forligskredsen. Forsvarsminister Søren Gade havde imidlertid stået fast på det gavnlige i, at forliget blev så bredt som muligt, da det skabte den bedste og sikreste opbakning til de danske soldaters indsats i Afghanistan.

Tidligere på året, nemlig den 29. januar havde Socialistisk Folkeparti for første gang under en borgerlig regering – og for anden gang nogensinde – tilsluttet sig et omfattende trafikforlig sammen med alle de andre partier undtagen Enhedslisten. Så kunne Socialistisk Folkeparti også i fremtiden udøve direkte indflydelse på dette politikområde ved at sidde med ved mødebordet. Aftalen afsatte 94 milliarder kroner frem til 2020 til investering i udskiftning af forældede togsignaler, nyt

jernbanespor fra København til Ringsted, ny letbane i Århus og København, bedre forhold for cyklisterne, nye veje og motorvejsstrækninger og meget mere. Langt hovedparten af investeringerne skulle gå til forbedring af den kollektive trafik.

Øgenavnet for Socialistisk Folkepartis tidligere formand Gert Petersen var »den store rorgænger«. Da partimedlemmerne valgte Villy Søvnal til formand i 2005, mente vittige hoveder, at han burde kaldes »den store søvngænger«, da de forventede, at partiet qua hans proklamation om at ville rykke partiet mod venstre, ville være uden direkte politisk indflydelse på arbejdet i Folketinget, altså at folkesocialisterne ville blive liggende trygt i hængekøjen. Her havde man helt klart gjort regning uden vært.

Under hans ledelse havde partiet siden valget i 2007 bevidst søgt at bringe sig i regeringsposition ved at søge ind mod midten. Det manifesterede sig ved at stemme ja til en borgerlig regerings finanslov og ved dets deltagelse i en række forlig på eksempelvis det økonomiske, forsvars- og trafikpolitiske område samt ved at lancere nye markeringer i skatte-, udlændinge- og EU-politikken. I marts kom turen til retspolitikken.

På baggrund af de skudepisoder, der havde fundet sted på Nørrebro i København som en udløber af den verserende bandekrig mellem Hells Angels og deres sympatisører i AK81 på den ene side og forskellige indvandrergrupper på den anden, strammede partiformanden i begyndelsen af marts partiets retspolitik ved blandt andet nu at gå ind for en massiv stressindsats over for rockere og bander og ikke mindst ved at gå ind for en minimumsstraf på et år for våbenbesiddelse. Det sidste førte til offentlig kritik fra medlemmer af folketingsgruppen. De fandt, at det var et fundamentalt brud med partiets princip om, at politikerne skulle blande sig uden om strafudmålingen. De skulle fastsætte ram-

merne og overlade udmålingen til domstolene. Kritikerne blev efterfølgende på et gruppemøde kraftigt anmodet om at holde kritikken indendørs.

Et af Socialistisk Folkepartis organisatoriske kendetegn var det udbredte medlemsdemokrati, der rådede gennem den store indflydelse partiets medlemsorganisation havde i kraft af den medlemsvalgte hovedbestyrelses størrelse og beføjelser. Folketingsgruppen måtte således ikke indgå større skriftlige politiske aftaler med andre partier uden hovedbestyrelsen godkendelse. En løbende inddragelse af medlemmerne må nødvendigvis give en relativt tung beslutningsproces.

Partiformanden og dele af den øvrige ledelse fremsatte derfor forslag om at effektivisere og strømline partiets organisation for at give den daglige ledelse og folketingsgruppen større manøvrerum og handlekraft. De fandt, det var en nødvendig forudsætning for, at partiet kunne operere effektivt i det høje tempo politik foregik på i almindelighed og i den beslutningsmaskine en regering nu engang var i særdeleshed. Forslaget gik ud på at omdanne den 39 mand store hovedbestyrelse og forretningsudvalget til én samlet landsledelse på 17 medlemmer.

Forslaget blev meget livligt debatteret på partiets landsmøde den 25.- 26. april med mange meget kritiske indlæg. Det var tydeligt, at her blev der pillet ved parties hjerterødder. Debatten endte med, at forslaget blev vedtaget med 224 stemmer for og 166 imod. Hermed var magtbalancen mellem medlemsorganisationen, parlamentsgruppen og partiledelse blev forrykket til fordel for sidstnævnte. Medlemsdemokratiet var neddroset, og topstyringen øget. Ledelsen kunne nu forhandle et regeringsgrundlag med Socialdemokratiet og Det Radikale Venstre uden, at den løbende skulle tilbage til medlemsorganisationen for at få godkendt en aftale.

Det andet store tema på landsmødet var debatten og vedtagelsen af et reformprogram, som skulle ligge til grund for netop forhandlingerne om et regeringsgrundlag. Et sådan program ville samtidig kunne opfattes som et supplement til det i 2003 vedtagne principprogram – som talte om en revolutionær proces, hvor et flertal i befolkningen gradvist afskaffede kapitalismen – uden dog at være et egentligt nyt principprogram. I reformprogrammet var socialistiske målsætninger om at gøre op med kapitalisme fjernet og erstattet med nogle mærkesager med en formodet bred vælgerappel såsom klima, grøn vækst og velfærd. Lidt kontroversielt var ambitionen om at indføre en form for økonomisk demokrati på virksomhederne. Også reformprogrammet blev vedtaget. Erfaringen viser, at der er mange ting, der går nemmere igennem, når der er fremgang, så selvom en del indlæg på landsmødet handlede om, at forandringerne i partiet gik lige lovlig hurtigt, var Villy Søvndals lederskab fortsat uantastet og stærkt efter landsmødet.

Også Enhedslisten var nået til den erkendelse, at det i kampen om vælgerne og den stærkt øgede hastighed i den mediebarne politiske proces var nødvendigt med organisatoriske ændringer. Partiet havde altid hyldet princippet om kollektiv ledelse, men på partiets landsmøde den 9. -10. maj besluttedes det, at det for første gang skulle have en politisk ordfører, der kunne tegne en klar profil af partiets politik over for medierne. Johanne Schmidt-Nielsen blev valgt.

I halvåret blev der opført endnu en ny akt i vaudevillen »Fra Ny til Liberal Alliance«. Den 5. januar forlod den anden af partiets stiftere Naser Khader partiet. Den første var Gitte Seeberg. Hermed var der kun Anders Samuelsen tilbage. Naser Khaders begrundelse for udmeldelsen var, at han ikke var enig med den drejning i en meget liberal retning, som partiet havde foretaget. Efter en tid som løsgænger meldte han sig ind i Det Kon-

servative Folkeparti og blev optaget i dets folketingsgruppe.

Løsgænger Simon Emil Ammitzbøll meddelte den 6. januar, at han stiftede et nyt parti, Borgerligt Centrum. Partiets mission skulle være at trække regeringen i en mere liberal og humanistisk retning og arbejde for tre mærkesager: bedre sundhed, færre forbud og væk med 24-årsreglen. Partiet ville pege på Anders Fogh Rasmussen som partiets statsministerkandidat, men i øvrigt være et klassisk midterparti. Men først skulle den lille detalje med at skaffe ca. 20.000 vælgerunderskrifter for at blev opstillingsberettiget overstås. Og det kom det til at knibe gevaldigt med. Så den 16. juni opgav han projektet, nedlagde partiet og meldte sig ind i Liberal Alliance, som hermed kunne tælle tre mandater i Folketinget.

Interne magtkampe i et parti afdækkes sjældnere i offentligheden i forbindelse med valg af partiformand end i forbindelse med valg af næstformand. Det var nu ikke tilfældet i Venstre, da partiet på et ekstraordinært landsmøde den 17. maj uden problemer valgte Lars Løkke Rasmussen som ny formand i stedet for Anders Fogh Rasmussen og skatteminister Kristian Jensen til ny næstformand uden modkandidat. Forinden havde partiets kommunalpolitiske bagland dog arbejdet for at få opstillet en egen kandidat til næstformandsposten i konkurrence med partiledelsens forslag, men altså uden held. Det var ikke et alvorligt opgør, der lå bag bestræbelserne, men de markerede dog en spænding.

I Det Radikale Venstre fortsatte problemerne med entydigt at fastlægge dets placering i forhold til et regeringssamarbejde med Socialdemokraterne og Socialistisk Folkeparti. På baggrund af forløbet af skattereforhandlingerne var det blevet vanskeligere for partiet at fastholde den position, at partiet skulle arbejde for en SR-regering uden deltagelse af Socialistisk Folkeparti. Denne mulighed blev

nu ikke længere kategorisk afvist af den politiske leder Margrethe Vestager. De konkrete forhandlinger om et regeringsgrundlag måtte afgøre dette. Da en af de vigtigste modstandere af folkesocialisternes regeringsdeltagelse Morten Helveg Petersen den 6. juni meddelte, at han efter 11 år i Folketinget nedlagde sit mandat for at blive direktør i Foreningen af Danske Interaktive Medier, blev det lidt mere sandsynligt.

Det havde været et politisk begivenhedsrigt halvår med statsministerskifte, ministerroka-

de, bankpakke, skattereform, forsvarsforlig, valg til Europa-Parlamentet, partiskift mm. Hovedkonklusionen på disse begivenheder må være, at regeringens position var uændret, og at det nu stod tilbage for den nye statsminister at fastholde den i den kommende tid. Over for sig havde han nu en opposition, der gradvist – omend stadig med besvær – stod mere samlet end tidligere og en politisk dagsorden, der klart var påvirket af den finansielle og økonomiske krise med faldende økonomisk vækst, stigende arbejdsløshed og pres på statsfinanserne.